

УДК 181.161.2:81'367.625:82
DOI: 10.31558/1815-3070.2025.50.8

АНТОНІМІЙНІ ОПОЗИЦІЇ В СУЧАСНОМУ ВОЄННОМУ ДИСКУРСІ

У статті досліджено антонімії опозиції як ключовий структурно-семантичний і прагматичний засіб художнього мовлення в сучасному воєнному дискурсі. Акцентовано на бінарній природі концепту ВІЙНА, який поєднує позитивно й негативно марковані лексеми, що відображають морально-ціннісне розмежування між «своїм» і «чужим». Аналіз охоплює поетичні твори сучасних українських авторів (2014–2025), які формують нову мовну картину світу в умовах війни. Визначено типи антонімії, їхню аксіологічну природу, семантичні особливості. Кваліфіковано протиставлення як засіб експресії, інтерпретації реальності та впливу на свідомість читача.

Ключові слова: антонімія, опозиція, воєнний дискурс, поезія війни, аксіологічна маркованість, бінарні концепти, лексична семантика, мовна картина світу.

ANTONYMIC OPPOSITIONS IN CONTEMPORARY WAR DISCOURSE

The article explores antonymic oppositions as a key structural-semantic and pragmatic device in artistic language within the framework of contemporary war discourse. Particular attention is paid to the binary nature of the concept WAR, which combines positively and negatively marked lexemes reflecting moral and axiological distinctions between "us" and "them." The analysis is based on poetic texts by modern Ukrainian authors (2014–2025) that shape a new linguistic worldview in the context of war. The study identifies types of antonymy, their axiological orientation, and semantic features. The role of opposition is highlighted as a means of expression, interpretation of reality, and influence on the reader's consciousness.

Keywords: antonymy, opposition, war discourse, war poetry, axiological markedness, binary concepts, lexical semantics, linguistic worldview.

Постановка наукової проблеми та її актуальність. Нині український народ потребує особливої єдності в поглядах на події, що відбуваються, внутрішньої згуртованості та мобілізації в боротьбі зі спільним ворогом. Значний вплив на свідомість суспільства мають художні тексти, які сприяють формуванню ідеології читача, руйнуючи водночас старі стереотипи й утворюючи нові. Художня інтерпретація реальності зумовлює продукування сучасної мовної картини світу. Новітня поезія гостро реагує на виклики воєнного сьогодення, є глибоко філософською, відображає спектр суб'єктивних переживань і загострене сприйняття довкілля.

Цитування: Юлдашева Л. Антонімії опозиції в сучасному воєнному дискурсі. Лінгвістичні студії Linguistic Studies. 2025. № 50. С. 134–150. <https://doi.org/10.31558/1815-3070.2025.50.8>

Citation: Yuldasheva L. (2025). Antonimiini opozytsii v suchasnomu voiennomu dyskursi [Antonymic oppositions in contemporary war discourse]. Linhvistychni studii Linguistic Studies, (50), 134–150. [In Ukrainian]. <https://doi.org/10.31558/1815-3070.2025.50.8>

Статтю опубліковано на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

Амбівалентність війни, з одного боку, визначає трагедія, горе, смерть, з іншого, – це можливість людини виявити свої найкращі риси: мужність, героїзм, взаємодопомогу, милосердя. Концептуальна система людини значною мірою зумовлена її соціальним досвідом. Загальний предметний код концепту ВІЙНА аксіологічно розщеплений на дві групи складників – позитивно й негативно маркованих. До позитивних належать ті, що пов'язані з українським народом, ЗСУ, а до негативних – із нашим ворогом. Широке використання семантично протиставлюваних лексем у поетичних творах на воєнну тематику свідчить про антитетичність як один із принципів світобачення і світосприйняття сучасних митців. Як стверджує О. Чорна, «майстри художнього слова використовують протиставлення для досягнення певного смислового й естетичного ефекту – відтворення суперечностей душевного стану персонажів, зображення діалектичної сутності предметів та явищ навколишнього світу, посилення експресивності вислову» (Чорна 2017: 78–79).

Актуальність теми студії вмотивована потребою комплексного аналізу антоніміїчних парадигм у сучасній воєнній поезії, який уможливорює з'ясування особливостей авторського кодування інформації, поглиблює вивчення структури художнього тексту та його інтерпретацію загалом. Існує також об'єктивна потреба комплексно проаналізувати опозити з огляду на їхню семантику та частиномовну презентацію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій та виділення не вирішених раніше частин проблеми. Упродовж останніх десятиліть питання типології бінарних опозицій поставали об'єктом пильної уваги науковців. Особливе зацікавлення цим лінгвістичним феноменом зумовлене його універсальністю, семантичною складністю та розмаїттям функцій. Традиція дослідження мовних контрастів має тривалу історію. Зокрема, вивченню онтологічної сутності бінарних концептів присвячені розвідки С. Щербини та Н. Гоци (Щербина, Гоца 2014), типології опозицій – роботи К. Близнюк (Близнюк 2017), Л. Пац (Пац 2016), О. Тараненка (Тараненко 2021), антоніміїно-синоніміїні парадигми та оксиморонні синтагми студіювали Н. Бобух (Бобух 2019) та О. Чорна (Чорна 2017), особливості антоніміки речень проаналізував, наприклад, М. Степаненко (Степаненко 2006), частиномовні антонімії – В. Векуа (Векуа 2006). Семантично протиставлювані лексеми в художньому доробку конкретних письменників досліджено в студіях К. Тараненко (Тараненко 2017), О. Чорної (Чорна 2017), концептуальну опозицію *свій* – *чужий* схарактеризовано в працях О. Дубчак (Дубчак 2011), Г. Ковальнової (Ковальова 2021), О. Селіванової (Селіванова 2005), І. Стаднік (Стаднік 2016)). Водночас у науковій парадигмі існує малозаповнена прогалина в аналізі опозитів сучасної воєнної поезії, натомість саме ці феномени, активно функціуючи в мовно-художній картині світу поетів воєнного періоду, уможливають опис суперечностей сучасного світу, відображають полярність людських почуттів та нинішню гостроту світосприйняття. Постає необхідність спеціальної студії антоніміїчних пар сучасної воєнної поезії в контексті новітніх досягнень мовознавства.

Аналіз опозицій, установлення авторського кодування інформації за допомогою цього засобу є важливими для визначення структури художнього тексту та інтерпретації його загалом. Нагальність виконання праці зумовлена й потребою виокремити чинники, що впливають на семантичне наповнення й функційну спрямованість розглядуваних одиниць тексту.

Мета дослідження полягає в комплексному аналізі лексичних опозицій як форми художнього відображення об'єктивного світу в доробку сучасних поетів. Досягненню задекларованої мети сприятиме реалізація таких **завдань**: з'ясувати теоретичні засади дослідження явища антонімії; окреслити дискурсивний вимір війни; проаналізувати продуктивні функційно-семантичні групи антоніміїних пар; описати антоніміїні парадигми аксіологічно маркованих номенів; схарактеризувати їхні словотвірні та граматичні особливості.

Об'єктом дослідження є явище антонімії як мовної універсалії, **предметом** вивчення – семантичні, структурні та граматичні особливості антонімії, що функціують в аналізованому художньому тексті.

Специфікою теми зумовлений комплексний підхід до вибору методів дослідження, серед яких *метод лінгвістичного опису мовних фактів* – для інвентаризації та систематизації протиставлень з огляду на їхню семантику та граматичну специфіку; *інтерпретаційний метод* – для з'ясування інтенцій авторів; *метод компонентного аналізу* – для окреслення семантичних особливостей антонімії; *метод структурно-граматичного аналізу* – для виокремлення морфологічних розрядів антоніміїних пар; *метод контекстуального та інтерпретаційного аналізу* – для виявлення значення антонімії у конкретному мовному середовищі.

Джерелом фактичного матеріалу стала авторська картотека, яка містить 205 фіксацій. Для аналізу специфіки функціонування лексичних опозицій в умовах нової художньої реальності дібрано матеріал із поетичних творів В. Амеліної, П. Вишебаби, С. Жадана, Ю. Іздрика, О. Ірванця, Л. Костенко, Г. Крук, М. Савки, О. Слоньовської та інших митців. Поезії охоплюють період російсько-української війни 2014–2025 рр.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що в ній уперше до наукового обігу введено новітній фактичний матеріал – контексти із сучасних поетичних творів про війну, виокремлено продуктивні функційно-семантичні групи антоніміїних пар, окреслено антоніміїні парадигми аксіологічно маркованих номенів.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування результатів дослідження. В. Таранець наголошує, що «потенційна наявність бінарної опозиції у вихідному цілісному образі пояснюється природою речей, яким ця двоїстість притаманна генетично», що пов'язано з психофізіологічними особливостями людини та специфікою її мислення (Таранець 2008). Таке світоглядне протиставлення в когнітивній та мовній картинах світу реалізоване в концептуальних опозиціях.

Сучасні дискурсивні дослідження часто пов'язані з війною, що, зокрема, зумовлене нинішньою екстралінгвальною ситуацією. Як зазначав Дж. Майклс, «у конфліктах дискурс відіграє вагомий роль, як пряму, так і дотичну», а мова

війни відображає принципи ведення війни (Michaels 2013: 1). Посилено зацікавлення дискурсом війни, що є інструментом впливу на формування громадської думки. За словами А. Ходжеса, мова слугує посередницьким елементом під час ведення збройного політичного конфлікту (Hodges 2023).

В українському мовознавстві використовують терміни «військовий дискурс» та «воєнний дискурс». Зауважимо, що в науці немає чіткого розуміння цих понять, не запропоновано конкретних критеріїв семантичного розмежування в мовознавчій парадигмі. Зосібна, Т. Корольова, Р. Соріч, О. Александрова тлумачать «військовий дискурс» як «пов'язаний (усний чи письмовий) текст, що виражається за допомогою вербальних і невербальних засобів» (Корольова, Соріч, Александрова 2021: 372). На думку дослідників, це не лише комунікативна підсистема, а й військова когнітивно-комунікативна система, у складі якої переважають воєнні концепти. Учені кваліфікують термін «воєнний дискурс» як видовий стосовно «військового дискурсу». Інших поглядів дотримується І. Стаднік: термін «воєнний дискурс» окреслює ширше поняття, оскільки стосується всього спектра комунікативних подій – і простору війн, і простору війська, водночас «військовий» охоплює лише військово-технічні та військово-наукові матеріали й акти військового управління (Стаднік 2016: 63–66). На нашу думку, для усвідомлення відмінності між термінами «військовий дискурс» і «воєнний дискурс» значущим є тлумачення прикметників, які входять до складу словосполучень. Як зазначає О. Авраменко, «прикметник *воєнний* має той самий корінь, що й іменник *війна*. Отже, *воєнний* стосується війни. Наприклад, *воєнні дії*, *воєнний стан*, *воєнна загроза*. Натомість прикметник *військовий* стосується війська. Військовим може бути *квиток*, *військова частина*, *військовий комісаріат*, *військовий поїзд*. Переконливішими вважаємо аргументи І. Стаднік і кваліфікуємо *воєнний дискурс* як когнітивно-комунікативну систему, що є сукупністю концептів, пов'язаних із війною. У воєнному дискурсі основний концепт ВІЙНА структуровано за допомогою субконцептів ЖИТТЯ, КОНФЛІКТ, УЧАСНИКИ ВОЄННИХ ДІЙ тощо.

До основних принципів осмислення дійсності належить протиставлення понять та суджень. Осягненню цього присвячені міфо-релігійні концепції Піфагорійської школи, філософські трактати Горгія, Анаксимандра, Платона, Арістотеля систематизовано в антиномійній теорії І. Канта. За принципом протиставлення сформовано вчення філософа про апріорні форми та ін. Концепції античних філософів засвідчують полярний принцип їхнього світосприйняття: зокрема, числові співвідношення Піфагора віддзеркалюють гармонійність устрою космосу, протилежність тілесного та духовного начал Платона. Давньокитайські натурфілософи свідчили про полярність сил Інь та Янь, які переходять одна в іншу і є протилежними модальними виявами єдиної сутності. Особливої актуальності набуває проблема бінарних відношень в епоху середньовіччя, коли чітко виокремлено святе і грішне, ангольське і демонське, своє і чуже, сформовано загальнофілософські погляди на протиставлення вражень та відчуттів. Принцип бінарного протиставлення набув значення засадничого механізму логіки людського мислення.

Теоретичне обґрунтування концепції бінарних опозицій представлено в наукових працях Ф. де Соссюра (Соссюр 1998). Бінарний методологічний принцип став одним з основних в описі фонологічної системи мови, згодом його почали використовувати і в інших лінгвістичних дослідженнях. У семіотиці він відображений у протиставленні понять *означуване* та *означене*, що зумовило організацію й упорядкованість знакових систем. Бінаризм пов'язаний із міфологічною картиною світу в термінах антоніміїних семантичних протиставлень. За теорією К. Леві-Строса (Lévi-Strauss 1963), осмислення дійсності, що відбувається на основі бінарних протиставлень, сприяє розумінню етнічної культури та етнічного світогляду.

Усебічний аналіз зв'язків, які забезпечують набуття об'єктом значення завдяки існуванню іншого протилежного об'єкта, сприяв виокремленню бінарних опозицій, що є маркерами універсальності людського мислення. Дослідження концептуальної опозиції вможлиблює опис цілісних фрагментів мовної картини світу. За твердженням Е. Бенвеніста, людина може усвідомлювати себе лише в протиставленні. Кожна особа протиставляє себе комусь чи чомусь іншому (Benveniste 1969).

Зауважимо, що теорія опозиції і досі не втратила своєї актуальності, адже принцип протилежності залишається основою багатьох сучасних світоглядних та наукових моделей. Бінарно-опозиційний принцип дає змогу швидко впорядкувати різноманітні аспекти життя у світлі опозиції добра / зла, раціонального / ірраціонального, чужого / свого. Особливо часто людська свідомість використовує бінарно-опозиційні моделі світосприйняття в умовах, викликаних емоційним напруженням (Пац 2016).

Інтегральним складником мовної картини світу є концепт. Концепт належить до оперативних одиниць пам'яті, ментального лексикону, усієї картини мови. О. Селіванова кваліфікує концепт як «зміст слова – і денотативний, і конотативний, який відображає уявлення носіїв певної культури про характер явища, що стоїть за словом у різноманітності його асоціативних зв'язків» (Селіванова 2011: 552). А. Загнітко акцентує на універсальності концепту: «Концепт – глобальна одиниця мисленнєвої діяльності, він є квантом структурованого знання. Концептам здебільшого властивий універсалізм, їхнє вираження не можна обмежити тільки мовою, але остання постає одним із найпотужніших засобів вияву концепту, зокрема концептосфери загалом» (Загнітко 2010: 33). Концепт має тривимірну структуру. Фактуальна інформація про реальний чи уявний об'єкт є його інформаційною частиною. Сюди належить мовна фіксація, опис, зіставні елементи концепту. Образний складник пов'язаний зі способом пізнання дійсності: ідеться про наївні уявлення та стійкі асоціації, характерні для певних мовних колективів, які мотивують до формування непрямих значень. Важливим є ціннісний компонент концепту, адже феномен культури ґрунтований на національних аксіологічних засадах, що актуалізовані в концепті. Саме ціннісний компонент знаходиться в ядрі концепту. Це й визначає особливості зв'язків концепту з мовою, яка є його об'єктиватором, із лінгвокультурою та свідомістю.

Отже, концептуальна опозиція належить до базових регуляторних фрагментів української мовної картини світу, а бінарність є одним із найважливіших способів категоризації дійсності та впорядкування концептів.

Мовне явище антонімії (від грец. *anti* – «проти» й *онута* – «ім'я») полягає в протиставленні значень слів. Вона належить до парадигматичних лексичних зв'язків, що виражають протилежне значення, властиве зазвичай словам однієї частини мови. Антонімія характерна для всіх мов, тому її зараховують до мовних універсалій. Джерелом цього феномену є відмінності в реаліях довкілля, які віддзеркалені в мові як протилежності.

Антонімія безпосередньо пов'язана з логічною категорією несумісності понять, які, зокрема, диференційовані на протилежні та суперечливі. Нині накопичено значний матеріал, що дає змогу виокремити критерії антонімічності. Серед запропонованих дослідниками лінгвістичних критеріїв антонімічності перерахуємо ті, що не суперечать філософським, психологічним та логічним підходам:

а) семантична спільність, суть якої полягає в тому, що антоніми належать до того самого родового поняття, тобто мають спільну сему (архісему); натомість два поняття, що не мають основи для порівняння, тобто жодної спільної ознаки, не можуть бути зарахованими до антонімів;

б) збіг валентності слів-антонімів, тобто можливість їх використання в однаковому контекстному оточенні; відсутність здатності поєднуватися з тими самими лексемами може виникнути внаслідок багатозначності антонімів;

в) наявність протилежної семантики;

г) утворення словотворчих гнізд (*білий* – *білити*; *чорний* – *чорнити*);

д) регулярне протиставлення в мові та мовленні (Бекуа 2006).

До граматичних особливостей антонімії лексем також зараховують їхню належність до однієї частини мови. Уважаємо можливим протиставлення слів, що мають різну морфологічну презентацію, тобто допускаємо існування міжчастиномовної антонімії, адже протиставлення як основна умова антонімії виявляється передусім на лексичному, а не на граматичному рівні.

З опертям на працю Н. Бобух, використовуємо термін *антонімійна парадигма* для позначення мікросистеми, що складається з групи слів, які перебувають в антонімії відношеннях (Бобух 2019: 106). Зауважимо, що антонімії парадигми формують складну систему засобів, для яких характерна оцінно-описова функція. Це вможлиблює створення контрастних характеристик явищ, процесів, дій, відтворення складності та суперечності реальних явищ, передавання протиріч у почуттях та думках ліричних героїв.

Концептуальні бінарні опозиції належать до принципів категоризації дійсності. Їхня сутність полягає в зіставленні об'єкта зі своїм антиподом. Мислення в бінарних категоріях є засобом осягнення світу, тому письменники вдаються до опису сучасних подій, використовуючи найбільш функційно активні концепти. Існування бінарних опозицій у поетичному тексті зумовлене природою літературної творчості – вони вможливають опис внутрішньо суперечливих художніх явищ.

Антоніміїні пари виражають протилежність або несумісність значення. У нинішніх умовах центральною постає опозиція **мир** – **війна**: *знову там скінчилась війна / але мир так і не починався* (Л. Якимчук). Компоненти опозиції виконують не лише інформаційно-номінативну функцію, а й позначені яскравою експресивністю й оцінністю. Представлені контрастиви репрезентують полярну маркованість компонентів: *Жаданий мир (вві сні). / Війна, війна, війна у кожній думці* (О. Слоньовська). Оцінність понять акцентована, з одного боку, прикметником відповідної конотації *жаданий (мир)*, з іншого боку, повтор лексеми *війна* є засобом інтенсифікації негативної маркованості.

У контексті війни особливого звучання набуває протиставлення **життя** – **смерть**, складники якого використовують для позначення початку й кінця людського життя. Концепт ЖИТТЯ співвідносний із поняттями існування, активної дії, росту, дихання, натомість СМЕРТЬ – зі стражданням, пролитою кров'ю, припиненням життєдіяльності організму. Концептуальна опозиція граматично представлена симетрійними парами, як-от: іменниками **життя** – **смерть** [*Життя ніколи не боїться смерті!* (О. Слоньовська); *Ти ще не бачила стільки життя, / скільки він бачив смерті* (П. Вишебаба)]; прикметниками (зокрема субстантивованими) **живий** – **мертвий** [*Ще живі. / Завтра ми вже будемо мертві* (Б. Гуменюк); *що лише прозора межа / відокремлює два благання / і чути ледь чути – живі оповідають про своє життя мертвим, / такі дурниці оповідають, аж мертвим стає страшно* (О. Чупа)] та дієсловами **жити** (**пожити**) – **вмирати** [*як же хочеться пожити інший раз, / як же інколи не хочеться вмирати* (П. Вишебаба)]. Зауважимо, що протиставлення, пов'язане із цією тематичною групою, представлене не лише зазначеними лексемами. Зокрема, систему опозицій **життя** – **смерть** [*Брід-перебрід через річку в Романівці, / Наша дорога від смерті в життя.* (О. Ірванець)] поповнюють полярні компоненти **народження** – **смерть**, які засвідчують протиставлення понять, суміжних з одним із членів опозиції: *війна скорочує відстань / від людини до людини, від народження до смерті* (Г. Крук), а також оказіональною парою антонімів **нежиття** – **несмерть**: *так добре всіх їх видно. / що лише прозора межа. / відокремлює два благання. / твоє – ненародження / їхнє – немерті* (О. Авербух). Характерною рисою мовно-художньої картини світу, створеної митцями, є представлення **життя** і **смерті** в їхньому екзистенційному діалектичному зв'язку.

Полярні лексеми **живий** – **мертвий** [*тут і нам, живим, не вистачає снаги, / а що вже мертвому робити на цих берегах* (С. Жадан); *живі помирають разом з мертвими* (Я. Черногуз)] доповнюють протиставлення за атрибутивними ознаками **живий** – **убитий**: *я теж говоритиму, говоритиму з усіма, / говоритиму про живих, говоритиму про вбитих* (С. Жадан). У цьому разі контрастиви відображають протиставлення, окрім того, такі одиниці використовують для передавання нерозривного діалектичного зв'язку понять: *Безсмертні ви – і мертві, і живі – / У променях звияги, духу, слави!* (О. Слоньовська).

Дотичною є атрибутивна опозиція *холодний* – *гарячий*, що презентує як прямі, так і символічні значення. Поряд із градуальними антонімами *холодний* і *гарячий* використовують проміжну ланку – мезонім *теплый*. Заперечення одного антоніма не є ствердженням іншого. Часто *гарячий* / *теплый* асоціюється із життям, натомість *холодний* – зі смертю: *Нехай вони запам'ятають наші гарячі губи / Наш гарячий подих / Наші палкі обійми / Нехай вони не торкаються нашого холодного чола / Наших холодних вуст* (Б. Гуменюк); *Наші теплі посмішки / Наші теплі руки / Нехай діти не торкаються тремтячими губами / Наших холодних рук* (Б. Гуменюк). У поетичному уривку *метал перед смертю стає гарячим / а люди від нього – холодними* (Л. Якимчук) відображено вплив *гарячого* (живого) на *холодне* (мертве), перехід з одного стану в інший.

Натомість *гарячий* асоціюється з проблемами, хворобливістю (пор.: *вогонь* – тільки одн., розм.; про жар, підвищену температуру тіла (СУМ¹-11,1: 715). Водночас *холод, лід* асоціюється з полегшенням: *Я прийду / У твої сни / Прикладу / До вогню лід* (О. Корж).

Опосередковано опозиція *життя* – *смерть* виражена за допомогою інших антитетичних явищ, як-от: *світло* – *темрява, звуки* – *тиша*. Використання цих протилежних понять уможливорює не тільки протиставлення, але й інтеграцію явищ: *Формуються світло й темрява, складаючись разом* (С. Жадан). Антиномія *світло* – *темрява* асоціюється з вічними категоріями *добра* і *зла*. Символічність компонентів цієї антонімічної пари, що постають як поняття, нерозривно пов'язані між собою, поет використовує для зображення контрастних моментів життя.

Зазвичай звуки, шум свідчать про життя, а тиша, відсутність звуків – про смерть, з іншого боку, тиша – це відсутність звуків як провісників смерті: *І так хотілось тиші і тепла! / А вибух був – як жовта хризантема* (Л. Костенко); *І під гул тривожних гвинтокрилів / В соняхів дрібненьких німота – / І кричать у небо що є сили / У Луганську визрілі жита* (І. Швед); *Шакалами виють сирени. / Гребе данину війна! / А ти не боїшся крену, / Плането моя мовчазна?* (О. Слоньовська). М. Богун та М. Столяр зазначають: «Найстрашніший шум в людській цивілізації – це звуки, що породжуються війною, – брязкання зброї, шум пострілів і вибухів, гуркіт танків і виття ракетних установок, крики та стогони поранених, плач вдів і сиріт. На якійсь останній своїй грані цей наростаючий гуркіт може перейти в абсолютну, мертву тишу» (Бобух 2019: 30). Шум породжує тишу, а тиша переходить у шум. Як наслідок, виникають оксиморонні синтагми, що увиразнюють сприйняття тиші та звуків на війні: *тиша – пісня закатованих, / яку неможливо розчути* (Б. Горобчук).

Мова в період війни стає засобом боротьби й набуває виняткової ваги: *а виходить, що мова сильніша за страх мовчання* (С. Жадан); і навіть невимовні слова стають почутими: *Я багато останнім часом мовчу, / небо чує мої невимовлені слова* (О. Чупа). Семантична несумісність складників оксиморону – основа експресивного ефекту, сутність якого полягає в подоланні стандарту, шаблону: алогізм *чує мої невимовні слова* надає текстові особливої виразності.

1 СУМ-11 – Словник української мови в 11-ти томах. <http://sum.in.ua/>

Суперечливе поєднання слів і мовчання в оксиморонному вислові формують його емоційний зміст: важкі переживання ліричного героя мають бути почуті небом.

Продуктивну антонімію пару **небо** – **земля** поети використовують насамперед для локативного протиставлення чи акцентування семантичної єдності (використовуючи єднальний сполучник *і*): **На землі і у небі** / *Суне ворог на нас!* (О. Ірванець); **Небо і земля** заміновані (Є. Семенюк). Поєднані протилежності створюють картину цілісності й комплексності. Така двоядерна структура увиразнює факт нерозривності двох частин цілого. Особливої експресії набуває нетипове авторське поєднання (метафора) **небо заміноване**. Крім власне локативного, для антонімії пари **небо** – **земля** характерне й символічне протиставлення. Небо традиційно асоціюється з божественним, вічним, земля – з людським, скороминучим: *Бо ж із неба все видно краще, Аніж з землі* (М. Савка); *З землі говорять померлі, з неба говорять святі* (С. Жадан).

Продуктивною є опозиція **Бог** / **ангел** – **чорт** / **диявол**, репрезентанти якої мають контрастні прямі чи символічні значення. Полярна маркованість компонентів указаної пари залежить від контексту: *Регоче диявол. І встає з руїн / Сивий Янгол українського пекла* (Л. Костенко). Використання контрастних лексем, поєднаних сполучником **ні-ні**, посилює всеохоплення і діалектичну єдність протилежностей: *Їм ще не догодив ні Бог, ні чорт з болота* (О. Слоньовська).

Естетизації та експресивізації тексту сприяє введення фразеологізмів, що містять ці полярні лексеми: **Богом забуте село**, / *що у закладах в чорта* (П. Вишебаба). Антоніми в складі фразеологічних одиниць сприяють компресії інформації й алегоричному її представленню: **Богом забутий** – залишений, покинутий; використана в другій частині лексема **закладка** означає смужку паперу, тасьму й т. ін., що закладається в книгу, зошит тощо, для позначення потрібного тексту, тобто, з одного боку, **Богом забуте село**, з іншого – воно перебуває під пильною увагою чорта.

На поєднанні полярних понять створено фразеологізм **початок кінця**, який уживають, коли очевидна початкова фаза розвалу, втрати когось чи чогось, занепаду: *А «жест благородної волі» – початок кінця* (О. Слоньовська). За своєю семантикою вислів є оксиморонним, адже в ньому увиразнено поєднання протилежностей.

Дієслівна опозиція презентована лексемами **любити** – **ненавидіти**, які відображають полярні почуття: *Росія не вміє любити* – / *Вона може лише ненавидіти* (О. Слоньовська). У поетичних контекстах оцінний зміст увиразнений за допомогою атрибутивних обставин **сильно** (розм.), **шалено**, **люто**, які формують виражену позитивну чи негативну маркованість: *Як сильно ми спільно можемо любити. / Як сильно ненавидіти.* (Ю. Мусаковська); *Я буду шалено любити і ненавидіти люто / І називати майбутніх дітей знайомими іменами* (О. Дунебабіна).

У воєнному дискурсі продуктивною також є іменникова опозиція **любов** – **ненависть**, якій притаманна полярна оцінність: *Те, що тобі вдалося найкраще –*

/ тими ж словами говорити про **любов** і говорити про **ненависть** (С. Жадан). Поети неодноразово наголошують, що ці почуття посилюються під час війни: *А ті, що встояли, / мають вуста, ніби медом заліплені / і повторюють лише слова любові й слова ненависті* (О. Сливинський); маркером унікальності цих почуттів постає видільна частка **лише**. Змінюється відчуття любові й ненависті, які у воєнний період набувають нового значення: *Колись між любов'ю й ненавистю / були ліс і будівлі. / Тепер ліс поламано і будівлі спалено. / Між любов'ю й ненавистю ходимо навпростець* (О. Сливинський).

В основі антонімії лежать парадигматичні відношення: антонімійна пара є лексичною інтерпретацією еквіполентних опозицій. «Характер зв'язків між членами такої опозиції є відношенням перехрещення і має вигляд ABC – ABD, де одна частина компонентів лексичного значення слів-антонімів тотожна, а інша власне і забезпечує протилежний зміст членів бінома» (Ковальова 2009: 211). Лексичне значення слова **любов** – ‘почуття глибокої сердечної прихильності до особи іншої статі; кохання’ (СУМ-11, 4: 564); контрастив **ненависть** означає ‘почуття великої неприхильності, ворожості до кого-, чого-небудь’ (СУМ-11, 5: 341). Спільним елементом є високий ступінь вияву почуттів.

Важливого значення в складі концепту ВІЙНА набуває специфіка вербальної маніфестації опозиції **свій** – **чужий**. Як зазначає І. Стаднік, більшість поетичних творів військової тематики відтворюють події на тлі катастрофи, спричиненої вторгненням в український світ чужинців, людей, які відрізняються від української спільноти етнічно й соціально: мовою, звичками, способом життя. Таким віршованим текстам зазвичай властива мінімальна різноманітність актантів, тобто персонажна модель ґрунтована на опозиції **свій** / **чужий** (Стаднік 2015: 99). На думку О. Селіванової, психологічною основою цього є аксіологічне протиставлення в архаїчній свідомості людини **свого** (позитивного, безпечного, добре відомого) **чужому** (негативному, небезпечному й невідомому) (Селіванова 2005: 27). Витоки концептуальної опозиції **свій** – **чужий** закладені в міфологічній свідомості; вона належить до базових фрагментів мовної картини світу і є багаторівневою когнітивною одиницею. У цьому разі протилежні значення репрезентовані різними граматичними класами слів: **свій** – займенник, **чужий** – прикметник: *цей морок жере без розбору свої/чужі* (Т. Деяк). Зауважимо, що міжчастиномовна антонімія можлива, оскільки протилежності виявлені насамперед у сфері лексики, а не граматики.

Типовим набором воєнних персонажів є **свої** та **вороги**. У ситуації війни опозиція **свої** – **чужі** належить до аксіологічних: для лексеми **свої** характерна позитивна конотація, для **чужі** – негативна: *Це поділ на **ненаших** – і на **наших**, / Як глибина падіння й вищий чин* (О. Слоньовська); ***наші** відкинули **не наших**² іще / на півкілометра углиб міста* (О. Чупа).

Компоненти опозиції **ворог** – **друг** під впливом словесного оточення можуть набувати різних конотацій. Зазвичай **чужий** – це ворог, а **свій** – це брат: *Кожен іншому **ворог**, кожен кожному **брат*** (А. Хромов). У наведеному контексті **кожен** асоціюється з українцем, **інший** – із ворогом, загарбником. У деяких

² Збережено орфографію автора тексту.

випадках *свої* можуть втрачати позитивне маркування й переходити в розряд *чужих*: *Погані друзі – гірші ворогів* (О. Слоньовська). Оцінний прикметник *погані* сигналізує про негативне значення і втрату духовної спільності.

Протиставлення *свого* й *чужого* наявне в опозиційній парі *світ – потойбіччя*, де *світ* має позитивну конотацію і відповідає поняттю *свій*, натомість *потойбіччя* асоціюється зі злом, негативом і є *чужим* для світу: *Потойбіччя пролізло у світ* (Р. Коляда).

Багато конструкцій утворено за принципом єдності протилежностей: їхні елементи не протиставлені, а доповнюють один одного, формуючи єдине ціле: *Все, як завжди, тільки тепер, / гуляючи вулицями мого міста / із музикою у вухах, / не чуючи ані плачу, ані сміху* (О. Чупа). Синтагматичні опозиції зі сполучником *ні (ані)* увиразнюють заперечення, тобто є трансформованою формою антонімічного контексту із запереченням.

Єднальну функцію також виконує сполучник *і*: *Злі і веселі діти Харківських підвалів, / Діти, що живуть в глибинах метрополітену* (С. Жадан). Лексема *веселий* належать до позитивно маркованих і в поетичних контекстах протиставлена словам, що конотують виразно негативну оцінність. Ю. Мусаковська зіставляє *радість* та *острах*: *вогонь чи тільки видимість вогню / обачна радість вироджена в острах; острах – тривожне почуття небезпеки, стан тривоги перед можливою небезпекою; страх*. Синонімом до слова *острах* є *тривога*. *Радість і печаль* здатні переходити одна в одну, змінюватися: *Я їй печалі свої віднесу, / Може у серденьку радість поміститься?* (Д. Гальченко).

В аналізованих поетичних творах автори використовують антитезу для порівняння якостей, характеристик, стану: *І глум – не сум, / і честь – це тільки лесть!* (О. Слоньовська); *Змінив батальйон, локацію, позивний / Був «Чистий», став – так вирішив сам – / «Брудний»* (М. Старожицька).

Полярна символіка наявна у віршованих уривках із продуктивними іменниковими опозиціями *душа – тіло* й *дух – тіло*, у яких елемент *душа* (за релігійними уявленнями, 'безсмертна матеріальна основа в людині, що становить суть її життя, є джерелом психічних явищ і відрізняє її від тварин' (СУМ-11, 2: 445) протиставлено компонентів *тіло* ('умовна назва матеріальної оболонки людини як протилежності її духовному, психічному світу' (СУМ-11, 10, 138): *А твої вірші лиш слова, слова. / Макулатура. Тіло без душі* (О. Слоньовська). *Душа* – нематеріальна субстанція (на відміну від тіла), носій особистісної сутності людини, *душа* й *тіло* – це поєднання нематеріального й матеріального: *Ти, головне, повертайся тим шляхом, / Що вбереже твої душу і тіло* (І. Цілик). Опозити *душа* й *тіло* утворюють антонімічний біном та об'єднані в одне лексико-семантичне ціле за допомогою сполучника *і*. Як синонім до слова *тіло* вживають лексему *плоть* (заст.). Іменник *плоть* зазвичай протиставлено *духу*: *Не вбити дух, хоча вразлива плоть* (Г. Бойчук-Іванець).

У сучасній війсьній поезії широко використані лексеми, що дають змогу одночасно уявити декілька стихій природи, наприклад, *воду* і *вогонь* [чи ті хто навчились дихати у воді / чи ті хто навчились народжуватись з вогню (Т. Деяк)] чи *воду* й *повітря* [Бог має спати. Заземлитись має. / Він йшов повітрям,

вийшов по воді (М. Савка)]. Для образів природних стихій характерні двоплановість, символічність, неоднозначність. Зокрема, в останньому прикладі авторка апелює до прецедентної ситуації – Бог ходить повітрям та по воді.

Прикметними для поетичного словника воєнної поезії є опозиції *зустрічі – розставання, стрічати – проводити*: *Все як фантом: і ця зустріч, і це розставання* (О. Слоньовська); *Приїдеш – стріну (Потім проведу)* (О. Слоньовська). Розлуку під час війни, усвідомлювану як душевну кризу, порушення гармонії, протиставлено зустрічам, і ці два поняття невід’ємні в житті родини під час війни.

Поширеним у воєнній поезії є використання градуальних антонімів *дорослий – дитина, молодий – старий*, які є видовими щодо родового поняття *вік людини*: *Аж ось, обличчя втопивши у бородах – чи то молоді, чи старі, / У камуфляжі й масивних бронеках приходять Тріє Царі* (О. Ірванець). У цьому разі критерієм для протиставлення є вікові параметри. Зафіксовано також компаративні звороти, ґрунтовані на логіко-смысловому паралелізмі протиставлюваних вікових категорій: *Дорослий чоловік, а як мала дитина* (О. Слоньовська). Ця структура набуває значення ототожнення протилежностей. Контрастні поняття, полярні за значенням, у процесі поєднання породжують розгорнуту поетичну синтагму оксиморонного змісту: *І дивляться дорослими очима / На світ малі українські дітлахи* (О. Слоньовська). У градуальних антонімах «родове поняття характеризується можливістю ступеневого зростання або спаду, відповідні антоніми не повністю покривають його, тому між його крайніми виявами можливі проміжні ланки – мезоніми» (Стаднік 2015). Градуальні антоніми представляють поступову зміну ознаки, якості, властивості. Антонімія пара *дорослий – дитина* може бути доповнена мезонімом *юний*: *Усі – дорослі, юні й навіть діти – Ми інші, ніж були ще на Різдво* (О. Слоньовська), а антонімія парадигму *старий – малий* розширює мезонім *дорослий*: *Людський потік через річку в Романівці: / Сунуть дорослі, старі і малі* (О. Ірванець).

Трапляються слова, що вступають в антонімії зв’язки в певному контексті. Насамперед ідеться про лексеми в переносному, образному значенні, які поза конкретною комунікативною ситуацією не мають протилежного значення: *Між словами завмерти і вмерти / Інколи відстань у мить, / Інколи – у століття* (М. Савка). Семантична опозиція ґрунтована не тільки на об’єктивному темпоральному протиставленні «короткотривалість» / «довготривалість». Пряме лексичне значення одиниці *мить* («дуже короткий відрізок часу») естетизоване для визначення відстані. Сема «довготривалість» об’єктивована за допомогою конкретного темпорального значення *століття*. Якщо номінація *мить* як в узуальній, так і в поетичній мовній площині вжита для окреслення дуже короткого проміжку часу й відстані, то локально-темпоральна номінація *століття* постає фігурою синекдотичною.

Контекстуальну лінгвістичну опозицію спостережено в поетичному уривкові: *Ясним ранком, та днем дощовим, / Я шепочу у синєє небо: / Повертайся, будь ласка живим, / Батьківщина чекає на тебе* (Ю. Бощенко).

Прикметник **ясний** означає ‘який випромінює яскраве світло; освітлений яскравим світлом’, і поза конкретною комунікативною ситуацією не має протилежної лексемі **дощовий** семантики, але у створеній мовній ситуації слова виявляються полярно протиставленими: **ясний** – ‘бездощовий, для якого характерна відсутність дощів’.

Зіткнення антоніміїчних контекстів надає більшій виразності контекстові: **Нові й реставровані** *смисли та пошуки правди* (І. Цілик). Для індивідуально-авторських опозитів характерна яскрава експресивність та оцінність. Вони репрезентують полярні значення.

Нагромадження антонімів уможлиблює відображення полярних почуттів і переживань, а також увиразнює контраст зображуваних явищ: *Там, де, здавалось, завтра, настало сьогодні. / Наші тіла годовані, / душі – голодні* (М. Терен). Окрім того, цей прийом дає змогу фокусувати увагу на суперечливій природі зображуваних явищ, характеризувати предмети з різних боків, створювати загальну картину відтворюваного: *Рятуй усіх: щасливих, добрих, нищих, / Малих, великих, тих, що «проти» й «за», / Тих, що гуртом, і тих, що поодинокі, / Тих, що лягають плячком, лізуть взад, / Рятуй убогих, хворих, грошовитих* (О. Слоньовська); *На сотнях і тисячах спалених фотографій / Знайомих і незнайомих, військових, цивільних* (О. Дунебабіна).

Використання в одному контексті декількох антоніміїчних пар увиразнює віршовану мову, сприяє повнішій реалізації протиставлюваних образів: **Надбати – легко, а втратити – важко** (О. Слоньовська). Протиставлення **надбати – втратити** вербалізовано на рівні ще однієї антоніміїчної пари **легко – важко**. Зіткнення антоніміїчних слів додає виразності контексту.

Конституенти лексичних опозицій можуть виражати темпоральні чи локативні, оцінні та емоційні характеристики, протиставлено конкретні предмети й абстрактні поняття тощо. Зокрема, сфера часу може семантично відображати «минуле – теперішнє»: *Але це буде завтра. / А сьогодні ми ще копаємо землю* (Б. Гуменюк). До темпоральних належить і субстантивна опозиція **день – ніч**: *Грудень. З короткими днями й ночами на виріст* (О. Слоньовська); *Ще день, ще ніч. Та й ще зима* (Л. Костенко). Також лексична опозиція може вербалізуватися в такій категорії, як локальність: *Військові їдуть на Схід, військові їдуть на Захід* (С. Жадан). Просторову систему координат репрезентовано в опозиції **Схід – Захід**, елементи якої виконують номінативну функцію, акцентують на динамізмі змін. Окрім того, продуктивними є емотивні контрастиви: **молитва любові і ненависті** (С. Безверха), кольористичні опозиції: *В білому смерть ходить тінню вербени. / В чорному – погань, безмозгла, запекла* (О. Слоньовська). Метафоричні конструкції, в основі яких – переосмислені явища, збагачують віршовану мову образними засобами.

Отже, принцип бінарності відображає універсальні особливості дійсності й зумовлює специфіку мислення людини та її світосприйняття; він є важливим чинником категоризації світу.

Висновки та перспектива дослідження. Продуктивне творення лексичних опозицій у поетичних творах на воєнну тематику дає змогу виокремити

антитетичність як один з основних принципів світобачення й світосприймання сучасних українських поетів.

Антоніміїні відношення демонструють складність і суперечність довкілля, відображають взаємовиключення й взаємозв'язок протилежностей. Вивчення антоніміїних парадигм дає змогу цілісно осягнути фрагменти мовної картини світу. З-поміж різних засобів посилення експресивності сучасні поети часто віддають перевагу контрастному представленню об'єктивної дійсності. У сучасних воєнних поетичних текстах антоніміїні парадигми є засобом посилення експресії, відображення полярних думок та почуттів; вони виконують інформативну та оцінну функції. Зазвичай сфера війни вербалізована за допомогою таких активно функційних антоніміїних пар: **війна – мир, життя – смерть, світло – темрява, друг – ворог, свій – чужий** тощо. Локативність, темпоральність, оцінні та емоційні, кольористичні характеристики окреслено через протиставні відношення. Антоніміїні пари й оксиморонні синтагми виконують у поетичних творах функцію увиразнення контрасту, передавання протилежних емоцій і почуттів, амбівалентної сутності зображуваних предметів і явищ об'єктивної дійсності.

З погляду граматики, антонімія зазвичай представлена симетрійними парами іменників, зрідка прикметниками, дієсловами та прислівниками. Найчастіше в сучасній воєнній поезії антоніміїні пари трапляються в межах одного речення. Особливої експресивності набувають антоніми, за допомогою яких створено афористичні вислови.

Перспективу дослідження вбачаємо в порівняльному аналізі лексичних опозицій, вербалізованих у художніх текстах, що створені в різні часи.

Література

1. Близнюк, К. Аналіз опозицій як метод дослідження лексичної семантики. *Граматичні студії*. Вінниця : ДонНУ ім. В. Стуса, 2017. № 3. С. 70–74.
[Blyzniuk, K. (2017). Analiz Opozytsii Yak Metod Doslidzhennya Leksychnoyi Semantyky [Analysis of Oppositions as a Method of Lexical Semantics Study]. *Hramatychni Studii [Grammar studies]*. (3), 70–74. (in Ukr.).]
2. Бобух, Н. Антонімічно-синонімічні парадигми в поетичному дискурсі. *Рідний край*. 2019. № 2 (21). С. 105–110.
[Bobukh, N. (2019). Antonimichno-synomimichni Paradyhmy v Poetychnomu Dyskursi [Antonymous-Synonymous Paradigms in Poetic Discourse]. *Ridnyi Krai [Native land]*. 2.(21), 105–110 (in Ukr.).]
3. Богун, М. О., Столяр, М. Б. Опозиція тиші і звуку в культурі. *Вісник ЧДПУ*. 2007. № 51. С. 29–33.
[Bogun, M. O., and Stolyar, M. B. (2007). Opozytsiya Tyshi i Zvuku v Kulturi [Opposition of Silence and Sound in Culture]. In : *Visnyk Chernihivs'koho Derzhavnoho Pedagogichnoho Universytetu [Visnyk Chernihiv State Pedagogical University]*. №51, 29–33 (in Ukr.).]
4. Векуа, Н. В. Антонімія якісних прикметників у сучасній українській мові : автореф. дис. ... докт. філол. наук. Київ, 2006. 21 с.
[Vekua, N. V. (2006). Antonimiya Yakisnykh Prykmetnykiv u Suchasniy Ukrayinskiy Movi [Antonymy of Qualitative Adjectives in Modern Ukrainian]. Abstract. Kyiv: NPU im. M. P. Drahomanova (in Ukr.).]

5. Дубчак, О. П. Концептуальна опозиція «свій» – «чужий» як базовий регуляторний фрагмент української мовної картини світу. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. 2011. № 5. С. 92–99.
[Dubchak, O. P. (2011). Kontseptualna Opozytsiya 'Sviy' – 'Chuzhyi' Yak Bazovyi Rehulyatornyi Frahment Ukrayinskoyi Movnoyi Kartyny Svitu [The Conceptual Opposition 'Own' – 'Alien' as a Basic Regulatory Element of the Ukrainian Linguistic Worldview]. In : *Naukovyi Chasopys NPU im. M. P. Drahomanova [Scientific journal of the National Pedagogical University named after M. P. Dragomanov]*. №5, 92–99 (in Ukr.).]
6. Загнітко, А. П. Сучасні типології концептів. *Науковий вісник ХДУ. Серія «Лінгвістика»*. Херсон, 2010. Вип. XI. С. 33–46.
[Zahnitko, Anatolii. (2010). Suchasni Typolohiyi Kontseptiv [Modern Typologies of Concepts]. In : *Naukovyi Visnyk Khersonskoho Derzhavnoho Universytetu. Seriya Linhvistyka [Journal of Kherson State University. Linguistics Series]*. Vyp. 11, 33–46 (in Ukr.).]
7. Ковальова, Г. Опозиція «свій» – «чужий» при формуванні національної ідентичності. *Наукові записки НУ «Острозька академія»*. 2009. № 5. С. 84–91.
[Kovaliova, H. (2009). Opozytsiya 'Sviy' – 'Chuzhyi' Pry Formuvanni Natsionalnoyi Identichnosti [The Opposition 'Own' – 'Alien' in the Formation of National Identity]. In : *Naukovi Zapysky NU 'Ostrozka Akademiya' [Scientific Notes NU 'Ostrozka Akademiya']*. №5, 84–91 (in Ukr.).]
8. Корольова, Т., Соріч, Р., Александрова, О. Військовий дискурс та особливості його перекладу. *Науковий вісник ПНПУ ім. К. Д. Ушинського*. 2021. Вип. 33. С. 369–382.
[Korolova, T., Sorych R., and Aleksandrova O. (2021). Viyskovyi Dyskurs ta Osoblyvosti Yoho Perekladu [Military Discourse and its Translation Features]. In : *Naukovyi Visnyk PNPU im. K. D. Ushynskoho [Scientific Bulletin of the K. D. Ushynsky National Pedagogical University]*. Vyp. 33, 369–382 (in Ukr.).]
9. Пац, Л. І. Словесні семантичні опозиції в системі парадигматичних відношень. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2016. № 60. С. 209–212.
[Pats, L. I. (2016). Slovesni Semantychni Opozytsiyi v Systemi Paradyhmatychnykh Vidnoshen [Verbal Semantic Oppositions in the System of Paradigmatic Relations]. In : *Naukovi Zapysky NU 'Ostrozka Akademiya' [Scientific notes of the National University 'Ostrog Academy']*. №60, 209–212 (in Ukr.).]
10. Селіванова, О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2011. 844 с.
[Selivanova, O. O. (2011) Linhvistychna Entsyklopediya [Linguistic Encyclopedia]. Poltava: Dovkillia-K (in Ukr.).]
11. Селіванова, О. О. Опозиція «свій – чужий» в етносвідомості. *Мовознавство*. 2005. № 1. С. 26–34.
[Selivanova, O. O. (2005). Opozytsiya 'Sviy – Chuzhyi' v Etnosvidomosti [Opposition 'Own – Alien' in Ethno-Consciousness]. *Movoznavstvo [Linguistics]*. (1), 26–34 (in Ukr.).]
12. Соссюр, Ф. де. Курс загальної лінгвістики. Київ: Основи, 1998. 324 с.
[Saussure, Ferdinand de. (1998). Kurs Zahalnoyi Linhvistyky (Course in General Linguistics). Kyiv: Osnovy (in Ukr.).]
13. Стаднік, І. О. Лінгвістична відповідність понять «воєнний» дискурс vs «військовий» дискурс. *Science and Education a New Dimension. Philology*. 2016. IV(22). Issue 99. С. 63–66.
[Stadnik, I. O. (2016). Linhvistychna Vidpovidnist Poniat' 'Voiennyi' Dyskurs vs 'Viyskovyi' Dyskurs [Linguistic Correlation of the Notions 'War' Discourse vs 'Military' Discourse]. *Science and Education a New Dimension. Philology*. IV(22), 63–66 (in Ukr.).]
14. Стаднік, І. О. Опозиція «свій / чужий» у складі концепту WAR / ВІЙНА. *Одеський лінгвістичний вісник*. 2015. № 6. С. 98–102.
[Stadnik, I. O. (2015). Opozytsiya 'Sviy / Chuzhyi' u Skladi Kontseptu WAR / VIINA [Opposition 'Own / Alien' within the Concept of WAR]. *Odesky Linhvistychnyi Visnyk [Odessa Linguistic Bulletin]*. (6), 98–102. (in Ukr.).]

15. Степаненко, М. І. Антоніміка речень із просторовими відношеннями. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова*. 2006. № 2. С. 17–24.
[Stepanenko, Mykola I. (2006). Antonimika Rechen z Prostorovymy Vidnoshenniamy [Antonyms in Sentences with Spatial Relations]. *Naukovyi Chasopys NPU im. M. P. Dragomanova* [Scientific journal of the M. P. Dragomanov National Pedagogical University]. №2, 17–24 (in Ukr.).]
16. Тараненко, К. В. Прагматичний потенціал антонімії української мови. Дніпро: УМСФ, 2017. 152 с.
[Taranenko, K. V. (2017). Prahmatychnyi Potentsial Antonimii Ukrayinskoyi Movy [Pragmatic Potential of Ukrainian Antonymy]. Dnipro: UMSF (in Ukr.).]
17. Тараненко, О. О. Антоніми. Велика українська енциклопедія. 2021. URL <https://vue.gov.ua/Антоніми>
[Taranenko, O. O. (2021). Antonimy. Velyka Ukrayinska Entsyklopediya [Antonyms. Great Ukrainian Encyclopaedia]. Available at : <https://vue.gov.ua/Антоніми> (in Ukr.).]
18. Таранець, В. Г. Діахронія мови. Одеса: Друкарський дім, 2008. 232 с.
[Taranets, V. H. (2008). Diakhroniya Movy [Diachrony of Language]. Odesa: Drukarskyi Dim (in Ukr.).]
19. Черновол, К. Військовий чи воєнний: мовознавець пояснив, у чому полягає різниця. URL <https://www.unian.ua/curiosities/voyenniy-chi-viyskoviy-avramenko-poyasniv-u-chomu-vidminnist-12446415.html>
[Chernovol, K. Viyskovyi chy Voienniy: Movoznavets Poyasnyv Riznytsiu” [Military or War-related: Linguist Explains the Difference]. Available at : <https://www.unian.ua/curiosities/voyenniy-chi-viyskoviy-avramenko-poyasniv-u-chomu-vidminnist-12446415.html> (in Ukr.).]
20. Чорна, О. Ю. Лексичні опозиції в поетичному словнику Сергія Жадана. *Український смисл*, 2017. № 2017. С. 77–88.
[Chorna, O. Yu. (2017). Leksychni Opozytsii v Poetychnomu Slovnyku Serhiya Zhadana [Lexical Oppositions in the Poetic Dictionary of Serhiy Zhadan]. *Ukrayinskyi Smysl* [Ukrainian meaning]. № 2017, 77–88 (in Ukr.).]
21. Шитик, Л. В., Юлдашева, Л. П. Функційно-семантичний потенціал ахроматичних кольорів у сучасній українській поезії про війну. *Мовознавчий вісник*. Черкаси, 2023. Вип. 34. С. 130–142.
[Shytyk, Liudmyla V., and Yuldasheva, Liudmyla P. (2023). Funktsiino-Semantychnyi Potentsial Akhromatychnykh Koloriv u Suchasniy Ukrayinskiy Poeziyi pro Viynu [Functional-Semantic Potential of Achromatic Colors in Modern Ukrainian War Poetry]. In : *Movoznavchyi Visnyk* [Linguistic Bulletin]. Vyp. 34, 130–142 (in Ukr.).]
22. Щербина, С. М., Гоца, Н. М. Онтологічна сутність бінарних концептів та основні підходи до їх вивчення у сучасній лінгвоконцептології. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2014. № 3. С. 157–160.
[Shcherbyna, S. M., and Hotsa N. M. (2014). Ontolohichna Sutnist Binarnykh Kontseptiv ta Pidkhody do Yikh Doslidzhennya [Ontological Nature of Binary Concepts and Approaches to Their Study]. *Naukovyi Visnyk Mizhnarodnoho Humanitarnoho Universytetu* [Scientific Bulletin of the International Humanitarian University]. №3, 157–160 (in Ukr.).]
23. Benveniste, E. (1969). *Le vocabulaire des institutions indo-européennes*. Paris: Les Editions de Minuit. 376 p.
24. Hodges, A. War Discourse. URL: <http://works.bepress.com/adamhodes/55/>
25. Lévi-Strauss, C. (1963). *Structural Anthropology* / trans. from the French by C. Jacobson and B. G. Schoepf. New York: Basic Books. 452 p.
26. Michaels, J. (2013). *The Discourse Trap and the US Military*. New York: Palgrave Macmillan. 267 p.

Дата надходження до редакції: 12.07.2025

Дата надходження після доопрацювання: 19.09.2025

Дата затвердження редакцією: 25.09.2025

ANTONYMIC OPPOSITIONS IN MODERN WAR DISCOURSE

Liudmyla Yuldasheva

Department of Ukrainian Linguistics and Applied Linguistics, Bohdan Khmelnytsky Cherkasy National University, Cherkasy, Ukraine.

Abstract

Background: Amid the ongoing Russian-Ukrainian war, literature serves as a powerful instrument for shaping ideological perspectives and reconstructing collective experience. Modern Ukrainian poetry, deeply affected by wartime realities, increasingly employs antonymic oppositions as a tool to express emotional intensity, moral polarization, and cognitive reflection. These binary structures reflect the inherent dualism of war – grief and destruction versus heroism and unity.

Purpose: This study aims to conduct a comprehensive linguistic analysis of antonymic paradigms in contemporary Ukrainian war poetry, focusing on their semantic, morphological, and discursive functions as means of encoding authorial worldviews and constructing value-laden artistic texts.

Results: The research identifies the dominant functional-semantic groups of antonymic pairs used in poetic representation of war. These oppositions include ethically charged concepts such as “good–evil,” “life–death,” “light–darkness,” and “us–them,” which reveal the axiological split embedded in the lexical realization of the WAR concept. The study also examines grammatical categories of antonyms and explores how syntactic structures enhance contrastive meaning. Based on the analysis of 205 instances extracted from poems by L. Kostenko, S. Zhadan, O. Irvanets, P. Vyshebababa, V. Amelina, and others, the research proves that contrast functions as a dominant stylistic and cognitive mechanism.

Discussion: Antonymy in war discourse serves not only as a stylistic device but as a narrative strategy that captures the fragmented and emotionally polarized perception of reality. The study contributes to the broader understanding of how language structures conflict experience and enables its emotional articulation. Further research may explore antonymic structures in prose and media war narratives to complement poetic analysis.

Keywords: antonymy, opposition, war discourse, war poetry, axiological markedness, binary concepts, lexical semantics, linguistic worldview.

Vitae

Liudmyla Yuldasheva is a Candidate of Philological Sciences and a doctoral student at the Department of Ukrainian Linguistics and Applied Linguistics, Bohdan Khmelnytsky Cherkasy National University, Cherkasy, Ukraine. Her areas of research interests include grammar, functional linguistics, cognitive linguistics and text linguistics.

Correspondence: 1alimduyl@gmail.com

Received: 12.07.2025

Received in revised form: 19.09.2025

Accepted: 25.09.2025